

fenyeget. Prohanov, Raszputyin és Bondarev az orosz író-próféták hagyományát próbálják folytatni. Kár, hogy e kiváló szerzők elhivatottságukat olyan programban realizálják, amely leginkább az 1906-os eszterdő „feketeszázas” szélsőjobboldalát idézi fel. Ez a nemzeti-hazafias, sőt mindinkább nemzetiszocialista ideológia már a peresztrojka előtt létezett, nyomai a hatvanas évekbe vezetnek, noha igazából 1991-ben virágzott ki teljes pompájában. És korántsem csak néhány irodalmár eszmei kincse, hanem egész magas politikai körök támogatását élvezte és élvezzi. Oroszország jelenlegi vezetői közül olyan nem jelentéktelen figurát mondhat hívének, mint Ruckoj alelnök.

David Remnick szemlátomást leginkább azzal az írói attitűddel rokon-szenvezik, amelyet szerinte Tatjana Tolsztaja képvisel. A magyar olvasó keveset tudhat erről az írónőről, csak az utóbbi években jelent meg egy-két novellája, s különben sem tartozik a túl sokat publikáló szerzők közé. Hősei magányos férfiak és nők, az utca és a társbérletek Viszockij által megénekelte világából. Natasái, Gyenyiszovjai és Zsenyecskái zárt világban tengetik életüket, figyelmük önmagukra vagy szélső esetben legközelebbi hozzátartozóikra összpontosul. Hétköznapjaik szinte észrevétlenül peregnek, életük egyetlen dimenziója Oroszország, abban léteznek, arról álmodnak.

Tatjana Tolsztaját leginkább az a kérdés foglalkoztatja: mi a nép? A kérdés politikai oldala a demokrácia kapcsán vetődik fel: ki lehet, ki legyen a hordozója ennek a társadalmi alakulatnak. Ugyanakkor a nép a klasszikus orosz irodalomban is a legfontosabb kategória volt, hozzá kapcsolódtak az eszméről, a becületről és a létezés céljáról alkotott képzetek. Tolsztaja írásaiban a nép a befelé forduló, ábrándokkal, elintézetlen ügyekkel viaskodó kisem-

berek sokasága. Létezésük csak végső soron függ a külvilágtól, mintha az átélt kataklizmák következtében az eleve elrendelés mozgató sorsukat. (Maga az író egyébként jelenleg az Egyesült Államokban él, ahol férje a baltimore-i Johns Hopkins Egyetemen oktat.)

Az orosz irodalom közismert tipológiájából természetesen nem hiányozhat a „fogoly költő”. A hatvanas években jelképpé emelkedett Julij Danyiel, akit azért ítéltek el, mert megpróbált igazat mondani a társadalomról, amelyben élt. Börtönlakó poéta azonban ma is van, bár korántsem a disszidensek közül került ki: a sors iróniája folytán most Anatolij Lukjanov, a Szovjetunió Legfelső Tanácsának volt elnöke írja a rács mögött költeményeit, amelyekben új tavasz reményét hirdeti. Lukjanov a moszkvai Matrosszkaja Tyisina börtönben várja perét, amelyben többedmagával felel majd az 1991 augusztusi puccskísérletben betöltött szerepéért.

Van valami szimbolikus abban, hogy még a legmagasabb tisztségek volt birtokosa is osztozik az orosz író-sorsban. Az orosz költő és író valóban „foglya” hazájának és hagyományának. Igaz, David Remnick cikkében erről már nem esik

DALOS RIMMA

HAJRÁ AUSZTRIA!

Jenő bácsiéról egy napon megállapíthattam, hogy tényleg léteznek. Ők voltak a bécsi rokonok, és gyermekkorom első tíz évében mindig úgy hallgattam a róluk szóló történeteket, mint a mesét. A Jenő bácsinak tartálykocsijai vannak! Hogy lehetnek valakinek tartálykocsijai?

Mikor még autója se volt senkinek, a szemben lévő házban egy bácsinak volt például, de hát az orvos volt. De ha a Jenő bácsiról megkérdeztem, *mit csinál*, azt felelték: tartálykocsijai vannak.

Jenő bácsi egyébként nem tudta magáról, hogy ő Jenő, mivel Eugennek hívták, és egy szót sem tudott magyarul. Az Erna néni se, bár őt tényleg Ernának hívták. Miért is tudtak volna, ha egyszer osztrákok voltak; ugyanis nem a Jenő bácsiék vándoroltak ki Bécsbe, hanem mi vándoroltunk ki Magyarországra, azaz a nagyapáék, még 1918-ban. Valójában nem ők voltak a bécsi rokonok, hanem mi voltunk a pesti rokonok. Nagy különbség!

Németül nálunk is Onkel Eugennek emlegették, de ha magyarra fordították a szót, akkor automatikusan Jenő bácsi lett belőle. Dús-gazdag volt és gonosz, és szegény jó Erna nénit rabságban tartotta. Gyermekek nem volt, tőlünk meg sajnálták a pénzt. A vasfüggöny miatt addig egy lélek se ki, se be, még levelezni is csak a nagypapa mert, ő úgyis nyugdíjas, mondta (mintha ez életbiztosítás lett volna), meg hát az ő húga volt az Erna néni.

És akkor egyszer csak, talán ötvenhat elején, a nagypapa bejelentette: jönnek az Eugenek! Befizettek az osztrák-magyar futballmeccsre, így jönnek át Pestre. Jenő megírta, hogy a meccs megtekintésére be lehetett Bécsben fizetni egy kétnapos pesti utat, és hogy a résztvevőknek megadták a vizumot a magyarok. Nagy dolog volt ez: talán először engedték, hogy Ausztriából csak úgy ide lehessen jönni. Illetve hát nem egészen „csak úgy”, hanem a futballmeccsre – ez már belefért a kor enyhülő világpolitikai klímájába. (Az osztrák-magyar határ ekkor még világpolitika volt a javából, hiszen Kelet-Ausztriából csak '55-ben mentek ki az oroszok.)

Szüleim, nagyszüleim egy elnyo-

mott mosollyal beszéltek Jenőékről és a futballmeccsről, és én – tízéves fejemmel – el is csodálkoztam. A Jenő bácsiék futballmeccsen? Mindig azt hallottam, hogy savanyú, nyársatnyelt emberek, a nagypapa egyszer mutatta a budafok-hárosi vasútállomáson az egyik borosvagont, hogy na, az az Onkel Eugen vagonja. Nehezen tudtam elképzelni őt, amint kidagadó erekkel üvölti a Népstadionban, hogy "hajrá Ausztria!", és az Erna nénit, amint a levegőbe dobálja a kalapját és visít.

„Szoktak meccsre járni?“, kérdeztem a nagymamától. „Ugyan dehogy“, mondta nevetve. Ezzel lezártam magamban a kérdést. Az ember – ezt zsenge fővel már én is láttam – mindenféle árukapcsolásba belemegy a világnak ezen a részén. Ha ismertem volna a „vörös farkok“ kifejezést, tudtam volna, hogy a futballmeccs a vörös farkok az osztrákok magyarországi beutazásához. (Mint ahogy később, sok évig, a magyarok kiutazásához is.) Jenőék nem járnak meccsre, de most a család iránti ragaszkodásból lenyelik ezt a békát. Erna néni és a nagypapa már csak ketten éltek öt testvérből – ki ne nézne végig egy futballmeccset, ha ez az ára, hogy ennyi év után a testvérét láthassa?

Aztán eljött a nap, és este Jenő bácsiék feljöttek vizitbe. Nekünk meg kellett mosakodni, a nagymama kitakarított, és az egész vircsaft szörnyen civilizált külsőt öltött. Legalábbis nekem úgy tűnt – hogy aztán a Jenőék észrevették-e, vagy nekik így is tragikusan lepusztultak voltunk? Azt hiszem, '46-ban jártak itt utoljára, de az is lehet, hogy '43-ban. Azóta a telefont is elvették.

Illedelmesen beszélgettünk, aztán megkérdeztem: milyen volt a futballmeccs. Megfagyott a levegő. Talán amúgy is fagyos volt, a Jenőt nem szerette senki. Magas, szigorú bácsira emlékszem (se előtte, se utána nem láttam), a Hoffmann meséiben

nézett így ki az ördög, valamint a Kurt Waldheim. „Ne beszélj hülyeségeket“, mondta apám. (Ezt a politikai-rászólásos-hangján mondta, amit akkor használtak az apák az ötvenes években, ha a gyerek valamit elkottyantott valahol. Például hogy nekünk Philips világvevő rádióink van. *Big Ben hat acht Uhr geschlagen.*)

Én azonban nem hagytam magam. Elég volt az elnyomásból. Csak megkérdezhetem a vagon tulajdonos Jenő bácsitól, nagypám sógorától, aki nem is tud magyarul, és *biztosan* nem párttag, hogy milyen volt a futballmeccs. „De tényleg – mondtam –, hogy tetszett a meccs?“ „No de fiam – mondta Jenő bácsi szigorúan –, mi nem mentünk el a meccsre.“

„Hogyhogy? — kérdeztem – Hát nem azért jöttek ide; úgy értem, tu-

dom, hogy nem azért, de mégis, nem kellett jegyet venni?“ „De kellett. Vettünk is. De nem mentünk el.“

Ezt végképp nem értettem. Ha egyszer jegyük volt, sok pénzért, és eleve olyan túrára neveztek be, aminek célja a meccsnézés volt? Hát nem fáj a szívük? És különben is: ezt meg lehet csinálni? hogy az ember nem megy el valahova, ahova nem akar? Aztán leesett a tantusz: ezért beszélt mindenki mosolyogva a futballmeccsről, mert már a gondolatán is röhögni kellett, hogy Bécsben Jenő elmegy a sportszervező irodába (vagy talán éppen az IBUSZ-ba?), és ott a becsületes henteslegények között sorban állva azt mondja: kérek két jegyet az osztrák-magyarra, szállással-utazással, hajrá Ausztria!

Így visszatekintve meglehet, hogy inkább az az egy-két henteslegény érezte magát kínosan, aki jóhiszeműen belekeveredett az utazásba. Jenőék elmondták, hogy a vonaton találkoztak X-ékkal meg Y-ékkal, meg Z-vel, akik ugyancsak az első adandó alkalomra vártak, hogy végre átjöhessenek, rokonokat és barátokat látogatni, kakaót, gyógyszert, üzeneteket és szardíniát hozni. A futball valahogy háttérbe szorult a dologban, bár a fiúk biztos kitettek magukért a pályán.

„És mit tetszenek mondani majd, hogy miért nem mentek el a meccsre?“, kérdeztem, de apámnak elege volt. „Most már hagyd szépen beszélgetni a felnőtteket, ne kotyogj bele mindenbe“ – mondta. Elhallgattam. Megjegyzem, nem volt az ő beszélgetésük se az a gördülékeny. Jenő nem húzta elő a csekkfüzetét, ők meg, úgy látszik, nem akartak arról mesélni, hogy újabban megint van vaj, vagy hogy mikor szabadult X.

„Eugen – mondta apám, kissé félrevonva a bácsit, ahogy kifelé mentek –, azért nézzétek meg az újságban, hogy mennyi lett az eredmény. Sosem lehet tudni.“

NÁDASY ÁDÁM